

הקדמת מנדלי מוכר-ספרים

בשעת זמן ארויספֿאַר אין דער וועלט

מיט אייגענע צום ערשטן מאָל אָפּגעדרוקטע מעשיות*

1 'מה שמך?' זו השאלה הראשונה, שיהידי נוהג לשאול את זולתו — יהיה זה אדם זר ומוזר כאשר יהיה — מיד עם פגישתו הראשונה, ולאחר שתקע לו את ידו בברכת 'שלום-עליכם'. לא עולה כלל על דעת איש בשעת המעשה להשיב לעומתו, למשל, כך: 'וכי מה זה כל-כך חשוב לך, רבי קרוב, לדעת מהו שמי? כלום באים אנו להשתדך זה בזה? שמי הוא בדיוק כפי שקראו לי, ואנא — הנח לי!' לא, אדרבה, השאלה 'מה שמך?' נשמעת כמובנת מאליה. זה ממש שייך לטבע העניין, כמו למשש את קפוטתו החדשה של פלוני ולשאול: מה מחירה? כמה עולה אָמָה? או ליטול מידי פלמוני סיגריה, מבלי לשאול תחילה, בשעה שהוא פותח את

1 'מה שמך?' — דאָס איז די ערשטע שאלה, וואָס אַ ייִד פֿרעגט דעם אַנדערן גאָר אַ ווילד פֿרעמדן, באַלד ווײַ ער באַגעגנט זיך מיט אים און שטעקט אים אַפֿ אַ 'שלום-עליכם'! קיינעם קומט בשעת-מעשה אויף דעם געדאַנק? גאָר ניט אַרויף, אַז מען זאָל זיך אַקעגן? דעם אַנדערן, אַ שטייגער: 'וואָס איז אײַך, רב קרוב, אַזוי דאָ געלעגן צו וויסן, ווי אײַך הייסט? מיר ווילן דען אײַנער מיט דעם אַנדערן זיך משדך זײַן? אײַך הייסט, ווי מען האָט מיר אַ נאָמען געגעבן, און לאָזט מיך געמאַך? ניין, אַדרבא, די שאלה 'מה שמך?' איז אַ גאַנץ נאַטירלעכע זאַך, עס ליגט אַזוי אין דער טבע, אַקוראַט ווי אַ טאַפּ צו טאַן יענעםס נייע קאַפּאַטע מיט אַ פֿרעג: 'מה-יִקר? וואָס קאַסט אַן אַרשץ? ווי צו נעמען אומגעבעטן אַ פּאַפּיראַס בשעת יענער עפֿנט זײַן טאַבאַק-פּושקעלע אויף? ווי

* 'הקדמת מנדלי מוכר-ספרים' נכתבה לכתחילה כפרק ראשון בנוסח השני של 'דאָס קליינע מענטשעלע' (מהדורת וילנה, 1879). להלן עיכר המחבר את 'הקדמה' הפכה למבוא כללי להוצאת-היובל הראשונה של כתביו ביידיש, (מהדורת אחיסה, בדפוס ביאליק ובורישקין, 1907, עמ' I—VI). כתב-היד של נוסח זה צורף למכתב מונווה אל י"ח רבניצקי באחיסה — ללא תאריך, אל-נכון מאוגוסט 1906. ראה: חליפת איגרות בין ש"י אברמוביץ ובין ח"ג ביאליק ו"ח רבניצקי בשנים 1905—1908, מהדורת חנא שמרוק, הוצאת האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, ירושלים תשל"ו, איגרת 17, עמ' 60 הערות 1, 2, 6. בעיבת הזה חלו שינויים. בעיקר נוסף החלק האחרון. נוסח מורחב זה של 'הקדמה' פורסם המחבר גם בכרך הראשון של מהדורת-היובל הגדולה של כתביו ביידיש (וארשה 1911, עמ' I—IX). נוסח זה תורגם כאן על-פי מהדורת אחיסה ועל-פי כתב-יד של המחבר, השמור בארכיון רבניצקי שבבית-הספרים הלאומי האוניברסיטאי בירושלים, וסימנו: 4 1185, תיק מס' 189. הקטעים החסרים בנוסח הראשון מצוינים בטורגיים מרובעים (שלום לוריא).

* דער טעקסט פֿון 'הקדמת מענדעלע מוכר-ספרים' איז דאָ איבערגעדרוקט — אין אַ נייעם ארטייליג — לויטן ערשטן פֿון פֿאַלע פֿתבים פֿון מענדעלע מוכר-ספרים, יבלי-אריסגאַבע, אַדעס, תרס"ז—1907, I—IV, און לויט מענדעלעס אייגענעם כתב-יד, וואָס געפֿינט זיך, צוזאַמען מיט אַ בריוו פֿון אוגוסט 1906 צו י"ח רבניצקי, אין ראָונוצקי-אַרכיוו ביי דער נאַציאָנאַלער און אוניווערסיטעט-ביבליאָטעק אין ירושלים. דער סימן: 4 1185, טעקע נ' 189. זע: חליפת איגרות בין ש"י אברמוביץ ובין ח"ג ביאליק ו"ח רבניצקי, בשנים 1905—1908, מהדורת חנא שמרוק, ירושלים, תשל"ו, ז' 60, באמ' 2.1. דער ערשטער נוסח פֿון 'הקדמת מענדעלע' איז פֿאַקטיש דאָס ערשטע קאַפּיטל פֿון דעם צווייטן, גאָר אין גאַנצן אויף דאָס ניי איבערגעמאַכטן נוסח פֿון דאָס קליינע מענטשעלע, ווילנע, 1879. דער מחבר האָט, ווי זײַן שטייגער איז געווען, אַרײַנגעבראַכט אַ גאַנצע ריי שינויים און תּיקונים. די פֿראַגמענטן, וואָס געפֿינען זיך ניט אינעם ערשטן נוסח (1879), שטעלן אײַך אין קלאַמערן. די טעקסטעלע און לעקסיקאָלישע ענדרונגען וועלן באַצײכנט ווערן אין הערות פֿסדר, וועלכע וועלן זײַנען צו פֿאַרשײַבן גענוי דעם ערשטן נוסח. [שלום לוריא]

- 1 ווי באַלד.
- 2 קיינעם גייט בשעת-מעשה גאָר אויף דער מחשבה נישט אַרויף.
- 3 אַז מען זאָל זיך קענען אַנדערן.
- 4 ווי צו בעטן אַ פֿאַפּיראַס בשעת יענער עפֿנט אויף זײַן טײַטעל מיט טיטן.

אַרײַנצושטעקן די פֿינגער אין יענעם טאַבאַקערקעלע און נעמען אַ שמעק טאַבאַקע; ווי אַרײַנצוקריכן מיט אַ פֿוס צו יענעם אין ביטלי, אײַנזונקען דאָרט דאָס פֿאַר-שמאַלצעוועטע פֿאַטשיילכן און רײַכן דערמיט דאָס לײַב; [ווי אַרײַנצוקוקן הינטער-אַרום צו יענעם אין מחזור און כאַפֿן זיך, פֿון דרײַ-אַרץ וועגן, איבערמישן אַ בלעטל בשעת יענער האָט נאָך נישט רעכט צעקײַט דאָרט די ווערטער פֿון דער פֿעילה], ווי לאָזן זיך צוגײַן? ווי צוויי מענטשן שמועסן צווישן זיך, צוליגן אַן אַרער אונטער-צוהערן זיך צו זײַער שמועס; אַדער ווי אַ פֿרעג צו טאַן אײַנעם פֿלוצלים פֿון דער העלער היט מפּוח זײַנע געשעפֿטן, אַנוואַרפֿן זיך אויף אים מיט עצות, הגם יענער גענייטיקט זיך אין זײַ פֿלל נישט?, און קען אַן זײַ, [ווי אויך אַן אים], זיך [זײַער גוט] באַגײן. אַזעלכע און בדומה⁶ נאָך אַזעלכע זאַכן זײַנען [בײַ אונז, זײַן], גאַנץ געוויינטלעך. אַזוי איז דער סדר-העולם פֿון אײַביקע צײַטן און אַנצורױפֿן זיך אַקעגן דעם וואַלט אריסגעקומען גאָר טאַקע⁹ רײן משוגע, עפעס משונה ווילד, גאָר שלא פֿדרך הטבע... און נישט נאָר אויף דער וועלט, אויך דאָרט אַפֿילו אויף יענער וועלט איז דעם מלאך-הדומהס ערשטע שאלה: 'מה שמכם, רב קרוב?' דער מלאך, וואָס האָט זיך געראַנגלט מיט יעקב אַבינו, ער אַפֿילו האָט נישט משנה געווען פֿונעם סדר-העולם און אים באַלד טאַקע [ווי עס פֿירט זיך], אַ פֿרעג געטאַן, ווי ער הייסט. אַז אַ מלאך איז אַזוי, הײַנט אַ פֿשיטא שוין אַ [זײַנדיקער] מענטש, אַ בשר-וודם, אײַך ווייס זײַער גוט, אַז בײַ מיך ערשטן אַרויספֿאַר אין דער ייִדישער ליטעראַטור, [ווי הייסט מען עס], מיט מײַנע מעשיות, וועט געוויס דעם עולםס ערשטע שאלה זײַן: 'מה שמכם, פֿעטער?'

2 מענדעלע הייס איך! אַזוי, רבותי, האָט מען מיר אַ נאָמען געגעבן, נאָך מײַנעם אַן עלטער-זײַדן פֿון דער מאַמעס צד, רב מענדעלע מאַסקווער, זכורנו לברכה. מאַסקווער האָט ער אין זײַנע צײַטן געהײסן דעריבער, וויל מען האָט געשמועסט, איז ער אַ מאַל געווען אַזש אין מאַסקווע, אײַנצוהאַנדלען דאָרט רוסישע סחורה [און האָט בשלום גײַך-געשווינד זיך אַרויסגערוקט, שאַקײַטש, אײַדער מען האָט זיך אַרומגעקוקט אַרויסצואַגן אים פֿון דאָרט. מילא, דאָס בײַן איך ניט אויסן. נאַרישקײַטן!... אַבער אין מאַסקווע, בײַם פֿאַניע, איז ער, הייסט עס, טאַקע געווען]. דאָס האָט אים פֿאַרשאַפֿט

פֿיפֿט-הסיגריות שלו; או לדחוף את האצבעות אל קופסת-הטבק של הזולת, לשלוף מעט ולשאוף באף; או להציג רגל בתוך האמבט של אלמוני, לטבול בו את המטפחת המזוהמת ולשפשף את הגוף; [או להציף מאחור אל מחזור התפילה של משהו ולמהר מתוך דרײַ-אַרץ לדפוף עוד לפני שההוא הספיק לסיים לקרוא ולעכל כהלכה את מילות התפילה]; או לגשת אל שני אנשים משוחחים ביניהם ולהטות אוזן אל שיחתם; או לשאול את פלוני לפתע-פתאום, סתם בעלמא, מצב עסקיו מהו, להשפיע עליו שפע עצות, גם אם אין הוא זקוק להן כלל, והוא יכול להסתדר [היטב-היטב] בלעדיהן — [ואף בלעדיו בעל-העצות]. דברים כאלה ומעין אלה רווחים אצלנו [היהודים] לא מעט. זהו סדר-העולם מימים ימימה, ואין זה אלא שגיגעון או טירוף משונה, ממש שלא כדרך הטבע, לקום ולהתריס כנגדו... ולא רק בעולם-הזה. אפילו שם, בעולם-הבא, מקובל על דעת היהודים שכאשר איש מציג את רגלו על הסף, נשמעת ברמה שאלתו הראשונה של מלאך-הדומה: 'מה שמך, רבי קרוב?' המלאך אשר נאבק עם יעקב אבינו, אף הוא לא שינה את סדרי העולם ושאל, [כנהוג] מהו שמו. ואם מלאך מן השמיים כך, קל וחומר בן-אדם [חוטא], בשר-וודם פשוט. ובכן, ידוע לי היטב, שבשעת יציאתי הראשונה אל הספרות היהודית, [כפי שקוראים לזה], להציג את סיפורי-המעשיות שלי, תהיה שאלתו הראשונה של הקהל: 'מה שמך, רבי דוד?'

2 מנדלי הוא שמי! כך, רבותי, קראו לי על שם סבי-זקני מצד אמי, רב מנדל המוסקבאי, זיכורנו-לברכה. והוא נקרא בשעתו 'מוסקבאי' מפני שפעם הפליג ונסע ואפילו הגיע, כפי שנהגו לספר, עד למוסקבה כדי לקנות שם סחורה רוסית, [והוא הסתלק משם בשלום חיש-מהר, בשקט-בשקט, עוד לפני שנתעוררו לגרשו משם. מילא, אין זה מענייני. הבלים!... אבל במוסקבה העיר, כלומר אצל הפוניה, הוא אמנם קיה קיה]. מעשה זה הוציא לו

5 ווי אַרײַנצוקריכן מיט אַ פֿוס אין יענעםס ביטל (ביטל מײַנט אַ וואַנע).
6 ווי צוגײַן ווי צוויי מענטשן שמועסן צווישן זיך.
7 כאַטש יענער האָט גאָר אין זײַ פֿלל זיך נישט גענייטיקט.
8 וכדומה.
9 וואַלט אריסגעקומען עפעס טאַקע רײן משוגע.

שם, שְׁמָעוּ הַלֵּךְ לַפְנֵי וּכְבוֹדוֹ בְּמִקְוָמוֹ עֲלֵה. הַכּוֹל רָאוּ בּוֹ אִישׁ מְנוּסָה וּמוֹכָשֵׁר, בֶּן הָעוֹלָם הַגְּדוֹל, [שְׁנוֹסַע וְרָאָה עוֹלָם וּמְלוֹאוֹ], וּבְכַל מִקְרָה שֶׁל מְצוּקָה, כִּאֲשֶׁר הָיָה נֶחֱוֹץ לְכַתּוֹב 'בְּקֶשֶׁה' רִשְׁמִית, הָיוּ נוֹהֲגִים לְהִתְיַעֵץ עִמּוֹ... אֲלֵא שֶׁאֵין זֶה מְעַנִּינִי.

3 לא יצאתי ידי חובתי. לאחר שאלה ראשונה זו נפרץ אצל היהודים סכר השאלות למיניהן, כגון: מניין מוצאו של יהודי? האם אתה נשוי ובעל-לאשה? היש לך ילדים? במה אתה סוחר? לאן זה

4 [יהודי] נוסע, הא? ועוד כהנה שאלות משאלות שונות, שנהוג היה לשאול בכל תפוצות ישראל, וכל זה בכדי שפלוגי-השואל יעשה רושם טוב בעיני הבריות ויוכיח שהוא, [ברוך-השם], בן-אדם, מנוסה ומשופשף, ולא חובש-ספסל בעלמא. מן הדין אפוא וממדת האנושיות להשיב על כל השאלות, כפי שמשיבים 'שנה טובה!' כאשר הזולת מברך אותך ב'שבת שלום!' או ב'חג שמח!'. ואני איני רוצה להתריס כנגד מנהגו של עולם, והריני מוכן להשיב על כל השאלות האלו, בקיצור נמרץ ככל האפשר.

4 אני עצמי הריני יליד צביעצ'יץ, עיירה די גדולה, [בלי עין-הרע], במחוז טְטְרִיָּבְקָה, [מפורסמת במאורי-פנים ויראת-שמיים, כמו כסלף, למשל, בתבונתה, קבציאל בעשירותה ובטלון בבתי-החרושת שלה — מקומות יפים, בעלי סגולות נדירות, ברוך-השם, שהשפיעו וממשיכים להשפיע על מצב היהודים בפנינתנו כאן בגלות...]. אין זה מענייני.

5 בדרך שלי רשום אפילו בפירושו מהו גילי, אך למעשה אין אני יכול לומר בדיוק, [כרגיל אצל יהודי], בן כמה אני בעצם. הורי,

אין זמן וינקל א נאמען און פכוד. אַלע האָבן אים געהאַלטן פֿאַר אַ געניטן, וועלטלעכן מענטשן, [וואָס איז אויסגעווען אַ וועלט], און בשעת עפעס אַ נויט, אָדער ביים אַנשריבן אַ פֿראַשעניע, פֿלעגט מען זיך מיט אים מיישב זיך¹⁰. ... נאָר נישט דאָס בין איך אויסן.

3 דערמיט [אַלין אָבער] איז מען נאָך נישט יוצא. נאָך דער דאָזיקער ערשטער שאלה הייבן ביי יידן זיך ערשט אָן צו שיטן אַלערליי [מיני] שאלות, ווי אַ שטייגער: פֿון וואָנען איז עס אַ ייד? זײַט איר אַ באַוויבטער? האָט [אַ ייד] קינדער? מיט וואָס האַנדלט עפעס [אַ ייד]? ווױהין, האַ, פֿאַרט עס [אַ ייד]¹¹? נאָך און נאָך¹² אַזעלכע מיני שאלות, וואָס אזוי איז שוין אָנגענומען געוואָרן בכל-תפוצות-ישראל זיי צו פֿרעגן, אויב מען וויל אַ פנים האָבן פֿאַר ליט, [דערמיט ווייזן], אַז מען איז [ברוך-השם], אַ מענטש, אַן אויסגעריבענער¹³, נישט קיין באַנג קוועטשער, און וואָס מען מח על-פי מענטשלעכקייט דערויף ענטפֿערן, אזוי ווי אַ 'גוטי-יאָר!' אויף איינעמס אַ 'גוטי-שבת!', אָדער 'גוטי-יום-טובֿ!' איך וויל מיט אַ וועלט נישט איינרייסן און ביק בערמיט אויף די דאָזיקע אַלע שאלות אויך צו ענטפֿערן קורץ און גיך, ווי נאָר מעגלעך.

4 אַלין ביק איך אַ געביטריקער פֿון צוועטשיץ, אַ היפש¹⁴ שטעטל, [אַן עין-הרע], איך טעטערויקער גובערניע, [באַרימט מיט איר גוטסקייט און פֿרומקייט, ווי גלופסק, אַ שטייגער, מיט איר חכמה, קאַבצאַנסק מיט אירע עשירות און טונעיאַדעווקע מיט אירע פֿאַבריקעס — שיינע מקומות מיט מעלות אַזעלכע, ברוך-השם, וואָס האָבן געוויקט און ווירקן אויף דעם ייִדישן צושטאַנד אין אונדזער ווינקל דאָ אין גלות...]¹⁵ נישט דאָס ביק איך אויסן.

5 אין מיין פֿאַספֿאַרט [שטייען אַפֿילו בפֿירוש מינע יאָרן]¹⁶ נאָר איך אמת¹⁷ וויפֿל איך ביק אַלט, קען איך [ווי געוויינטלעך אַ ייד], באַשטימט איך ניט זאָגן. מינע

- 10 און מען פֿלעגט בשעת עפעס אַ נויט און ביי אַ פֿראַשעניע-אַנשריבן מיט אים פֿרעגן זיך מיישב זיך.
- 11 האָט איר קינדער? מיט וואָס איז אייער האַנדל? און ווױהין פֿאַרט איר?
- 12 וכדומה נאָך און נאָך אַזעלכע מיני שאלות.
- 13 אַן אויסגעריבענער מענטש.
- 14 אַ קליק שטעטל.
- 15 באַרימט מיט אירע גוטע בהמות און נאָך מער מיט דעם צביעטשער, להבדיל, וואָס מיט אים קלינגט די וועלט.
- 16 איך מיין פֿאַספֿאַרט שטיי איך אַלט 52 יאָר.
- 17 נאָר באַשטימט וויפֿל איך ביק אַלט קען איך איך נישט זאָגן.

[עלטערן]¹⁸, עליהם השלום, זיינען שטאַרק מחולק געווען אין דער רעכענונג פֿון מינע יאָרן. נאָך זיי ביידע בין איך געבוירן געוואָרן צום ערשטן ליכטל בשעת דער גרויסער שרפֿה פֿון די קלייטן [נישט היינט געדאַכט]. נאָר נאָכן טאַטנס חשבון איז דאָס געווען בשעת די גרויסע קרירות זיינען פֿאַרשעפֿט געוואָרן אין אונדזער ווינקל, פֿונקט אין דער צייט, ווען דער אַלטער, זכרוננו לברכה, איז נסתלק געוואָרן. און די מאַמע פֿלעגט אויסווייזן, אַז דאָס איז גאָר געווען מיט אַ יאָר צוויי נאָך דער ערשטער בהלה, נישט פֿאַר ייִדישע קינדער געדאַכט¹⁹. אַ סימן אַפֿילו, דענסטמאַל האָט זיך ביי אונדז געקעלכט די רייטע קו, און זאָת-חנופה האָט זי פֿאַר אַ האַלב שטעטל געמאַכט מילכיקע וואַרעניקעס, פֿון וועלכע מען האָט געלעקט די פֿינגער²⁰ און ליגן ביי אַ טייל אַלטע ייִדן ביז היינט נאָך אין טעם. [מען באַדאַרף האָבן צייט און זיין אַזאַ בריה גרונטעווען זיך אין אַזוינע מיני חשבונות, ווי טונעיאַדעווקער ייִדן, בעלי-מחוח...]. נישט דאָס ביק איך אויסן.²¹

6 די 'פֿרימעטעס', [סימנים] מינע, אין מיין פֿאַספֿאַרט, זיינען אַזוי: די וווקס — אַ מיטעלע; האָר — ברעמען — גרוי; אויגן — קאַרע; די נאָז, דאָס²² מויל — מיטל-מעסיק; די²³ באַרד — אַ גרויע, דאָס פנים — אַ ריינס; 'אַסאַביע פֿרימעטי' [באַזונדערע 'סימנים'] — נישטאָ. דאָס הייסט אין גאַנצן פֿראַסט גאַרנישט, אַ מענטש ווי געוויינטלעך דאָס רובֿ מענטשן, נישט קיין בהמה²⁴, חלילה. אַזוי איז דאָך די קשיא²⁵, גלאַט אַ פֿאַספֿאַרט גאָר אַן סימנים²⁶ וואָלט דאָך אויך דאָס אייגענע באַוויזן, אַז מען איז אַ מענטש! וואָרעם ווי האָבן דען בהמות פֿאַספֿאַרט? דער תירוץ איז אָבער, אַז קשיות פֿרעגן איז קיין שכל ניט. הערסטו, דער גאַנצער שכל איז דאָך טאַקע, אַט נאָט איך 'פֿרימעטעס' און ווייסט פֿאַרט נישט, וואָס פֿאַר אַ פנים איך האָב... און באמת טאַקע, לאַמיר זיך נישט נאָרן, וואָס וועט איך אַריסקומען, אַז איר וועט שוין וויסן, אַ שטייגער, אַז מיין שטערן איז אַ הויכער מיט אַ סך קנייטשן; אַז מינע נאָזלעכער זיינען זייער גרויסע און עפעס משונה; [אַז מיין פנים נאָכן אַנבליק זעט אויס עפעס ווי

עליהם-השלום, היו חלוקים מאוד ביניהם בחשבון שנותי. לפי דעת שניהם נולדתי עם הדלקת הנר הראשון בשעת השריפה הגדולה של החנויות [לא עלינו]. אלא שלפי חשבון האב זה היה כאשר קנת-הקיפאון הגדולה נסחפה אל מקומנו, בדיוק בשעה שהרבי הזקן, זיכרוננו לברכה, נסתלק לעולמו. ואילו האם נהגה להוכיח, שזה היה כשנתיים אחרי הבהלה הגדולה, לא עלינו ולא על ילדי ישראל. והא ראייה, אפילו, בימים ההם המליטה הפרה האדומה, ובזאת-חנוכה היא עצמה הכינה חמיטות מחלב לחצי-עיירה, והכול ליקקו את אצבעותיהם מפני טוב-טעמן, ויש יהודים אחדים, באים בימים, שטעם החמיטות ההן עדיין לא נמר מפיהם. [נחוץ פנאי וכשרון להתעמק בחשבונות מסוג זה, כמו שיש, למשל, ליהודי בטלון, בעלי המוח...]. אך אין זה מענייני.

6 סגולותי החיצוניות, סימני-ההיכר שלי, כפי שנרשמו בדרך-כך, ניתן למנות כלהלן: הגובה — בינוני; השיער, הגבות — אפור; העיניים — שחורות; האף, הפה — ממוצע; הזקן — שיבה, הפנים נקיות; [סימנים יוצאי-דופן — אין]. בסך הכול — לא כלום, אדם רגיל כמו רוב האנשים; לא בהמה, חלילה. חזרת אפוא הקושיה, שהרי דרכך בעלמא, בלי ציון סימני-היכר, היה מראה את אותו הדבר, שמדובר כאן בבן-אדם! היכן מצינו, שלבהמות יש

- 18 מיין טאַטע מיט דער מאַמען, עליהם השלום.
- 19 נישט היינט געדאַכט.
- 20 וואָס מען האָט פֿון זיי געלעקט די פֿינגער און ליגן ביי אַ טייל אַלטע ייִדן נאָך איך היינט אין טעם.
- 21 נישט דאָס אָבער בין איך אויסן.
- 22 דער מויל.
- 23 אַ באַרד.
- 24 נישט קיין קאַטער, קיין בהמה, חלילה.
- 25 איי די קשיא איז.
- 26 אַן פֿרימעטעס.

דרכונים? והתירוץ הוא, שאין כל טעם להקשות קושיות. הספֵת
ושמע, טעמו העמוק הוא בדיעבד: הרי לך סימני-היכר וציוני-
תכונות — ואף-על-פי-כן לא תדע מהי חזוטי וכיצד אני נראה...
למען האמת, אל-נא נרמה את עצמנו. מה יצא לך אם כבר תדע,
למשל, שמצחי גבוה ובעל קמטים רבים; שנחירי אפי גדולים מאוד
ומשוניים משום מה; [שפני נראים לכאורה כזועפים]; כאשר אני
מביט, [מהורהר], הריני עוצם במקצת את עיני הקטנות כדרך
קצרי-הראייה; וכאשר אני מהדק את שפתי [נדמה, שמרחף עליהן]
חיך ענוג-דוקר; הבלים, בחייו! אפילו אשתי לא התעניינה לפני
נישואינו בזוטות שכאלה. [היא נטלה אותי כפי שנטלים אתרוג
'על-עיוור', מבלי לראות את פני תחילה — ולא נורא!] מילא, הרי
כבר ידוע לכם, רבותי, שאני בעל לאשה, ועל ילדים אין כבר מה
לדבר. מובן מאליו, שיש לי ילדים, בלי עין-הרע, ודווקא הרבה.
[מה עוד יש ליהודי?... אך אין זה מענייני.]

7 מסחרי, [כפי שאתם רואים], הוא מימכר ספרים. החלפתי בחיי
פרנסות רבות למיניהן. קפצתי, כמנהג הבריות, על כל מציאה,
פניתי לכל הכיוונים, [עד שנמלכתי לבסוף בדעתי וביטלתי הכול
בהינף-ידי — אַה, אַה, לעזאזל כל הפרנסות! פניתי אז אל
הספרים, וכאן אני אכן תקוע עד היום הזה.]

ביחלעך; [אז איך קוק [באטרֶאכט], מאך איך קורצויכטיק אַ ביסל צו מינע קליינע
אויגן?]; און אַז איך פֿאַרצי די ליפן, [דאַכט זיך, עס שוועבט אויף זיי אַ מילד-
שטעכנדיק שמייכל; נאַרשיקייטן, כילעבן!]²⁷ מיין ווייב אַפֿילו האָט פֿאַר דער חתונה
אונדזרער זיך ניט אינטערעסירט מיט אַזעלכע קלייניקייטן.²⁸ [זי האָט מיך גענומען
ווי אַ בלינדן אתרוג, נישט אַנקוקנדיק פֿריער מיין פנים, און — נישקשה!]²⁹ מילא,
וויסט איך דאָך שוין³¹, רבותי, אַז איך בין אַ באַוויבטער, און פֿון קינדערלעך האָט
מען גאַרנישט וואָס צו ריידן. עס פֿאַרשטייט זיך, אַז איך האָב, אָן עין-הרע, טאַקע
פֿיל³². [וואָס דען האָט אַ ייד?... נישט דאָס בין איך אויסן.]
האַנדלען האַנדל איך, [ווי איר קוקט מיר אָן], מיט ספֿרים³³. איך האָב איבער-
געהאַט אין מיין לעבן אַ סך מיני פרנסות³⁴, מיך געוואַרפֿן, ווי דער שטייגער איז³⁵,
אויף אַלע זייטן, [בין איך האָב לסוף אַ מאַך געגעבן מיט דער האַנט — אַ, אַ, אין
דריערד אַרײַן די אַלע פרנסות! און מיך גענומען צו די ספֿרים, און דערביי טאַקע בין
איך בין היינט געבליבן].³⁶

- 27 מאַך איך דערביי צו אַ ביסל די אויגן ווי אַ קורצויכטיקער.
- 28 זעט עפעס אויס ווי איך שמייכל מיט אַ שטעכנדיק געלעכטערל.
- 29 גלייבט מיר, מיין ווייב אַפֿילו פֿאַר אונדזער חתונה האָבן אַזעלכע קלייניקייטן אויך פֿלל נישט
אינטערעסירט.
- 30 מען האָט איר געזאָגט: מול-טוב, פֿלה, דו האָסט אַ חתן! און גענוג. וועמענס עסק דען איז דאָס יענעם אַ
נאָן, יענעם אַ פנים? וואָס מאַכט עס אויס און וועמען גייט עס אָן?
- 31 מילא, וויסט איך דאָך, אַגב, שוין, רבותי.
- 32 קינדער, פֿאַרשטייט זיך דאָך ממילא, אַז איך האָב, און אָן עין-הרע נאָך פֿיל, וואָרעם, וווּ האָט איר אַ
באַוויבטן יידן, ער זאָל נישט האָבן לכל-הפחות אַ האַלבן טויז קינדערלעך? בפרט נאָך אַן אַרעמאָן.
- 33 האַנדלען האַנדל איך מיט רומל, דאָס הייסט מיט חומשים, מוזורים, סידורים, סליחות, תחינות וכדומה
אַזעלכע מיני ספֿרים. דערביי געפֿינט זיך ביי מיר אַלערליי מעשיות — און אַ ביסל פֿון היינטיקע מיני
ביכלעך.
- 34 — אַ סך מיני פרנסות: באַלד ביים אַראַפֿגין פֿון קעסט בין איך געוואָרן אַ חלפֿן, דערנאָך אַ בשמים-
קרעמערל, אַ שענקער, אַ מוכר-חבואניק, אַ מעקלער און אַ מלמד.
- 35 ווי דער שטייגער איז פֿון יידן.
- 36 און בין געווען, לא-עליכם, אַ גריסער אביון. ווי זאָגט מען עפעס, אַ סך מלאכות און ווייניק ברכות. בין
לסוף האָב איך מיך גענומען צו ספֿרים און בין דערפֿון שוין אַ צייט מיט יאָרן, ברוך-השם, זייער שוין זיך
מפרנס.

8 [הייסט דאָך עס, אַ פנים, קען מען מיינען, אַז ספֿרים איז גאַר דער ווילער מסחר.
איך ווער ריין! און אויף דעם סמך וועלן יידן — וואָס לעכצנדיק נעבעך נאָך פרנסה,
טוען זיי נאָך איינער דעם אַנדערן — זיך ווי די היישערקין אַ וואָרף טאָן אויף די
ספֿרים. שווער איך אייך, יידישע קינדער, אַז איך בין אַ ייד, אָן אביון! פֿון רומל אַליין,
דאָס הייסט אין אונדזער מסחר: [חומשים, סידורים, מוזורים, סליחות, קינות, תחינות,
בענטשערלעך וכדומה — וואָלט מען, ווי מען זאָגט, קיין וואַסער אויף קאַשע נישט
געהאַט.] מוז איך מיטפֿירן³⁷ מיט מיר בערשעטער טלית-קטנס, [דובראַוונער] טליתים,
פֿול-שמונהדיקע ציציות, רצועות, שופרות, הייעלעך, מוזחלעך, וואָלפֿאַצינדלעך
[מייערקעפלעך]. קינדערשע בליטשקענע שיכלעך, יאַרמלקעלעך און אַ מאָל מעש-
און קופערואַרג. ווי אַזוי³⁸ מעש- און קופערואַרג קומט צו ספֿרים, ווייס איך אַליין
נישט. נאָר אַט אַזוי איז שוין ביי אונדז איינגעפֿירט³⁹, פונקט ווי אַ יידישער מחבר מוז
אַ מאָל זיין אויך אַ שטיקל שדכן⁴⁰, אַ פֿרילשער שמש אין אַ קלייזל, מוז האַלטן
דאָרט⁴¹ אַ קליין שענקל, ווי אַ קהלס-מאַן⁴² מוז אַ מאָל אויף אַ שימחה ביי די פֿיינע-
בריות קאַכן פֿיש און זיין אַ סאַרוער, [ווי אַ רב אין אַ שטעטל מוז ציען זיין פרנסה
פֿון הייוון. און נאָך די אַלע זאַכן, שווער איך אייך, האָב איך ניט מינסן קיין גראַשן].⁴³
[אַ נס, וואָס צו אַזאַ מיסחר מיט ספֿרים ווי מיינער ברייכט מען נישט דינגען אַ
מאַגאַדן מיט דער פֿאַרסע. גענוג דערצו אַבֿי-אַט אַ וועגל, אַבֿי-אַט אַ פֿערדל. איז דאָס
פֿערדל אַלט אַפֿגעבאַרעט, הינקט אַ ביסל צו און קוים וואָס עס פֿלאַנטעט מיט די פֿיס,
מהיכא-תימי, איז אויך נישקשה. יאָגן זיך, פֿאַרן פֿאַטשט באַדאַרף מען ניט. אַט פֿאַקט
מען אָן דאָס וועגל, איבערגעדעקט פֿלומרשט אַ בידעלע, און מע שלעפט זיך

8 [אפשר לחשוב, לכאורה, שמסחר-הספרים הוא הטוב בעסקים.
הרי אני מתעשר! ועל-כן יבואו בעקבותי היהודים, הצמאים
לפרנסה ונוהגים לחקות זה את זה, ויתנפלו כמו ארבה על סחר-
הספרים. אלא שאני נשבע לכם, ילדי ישראל, שנשארתי יהודי
אביון! מספֿרי הקודש בלבד, כלומר מן החומשים, סידורי-התפילה,
המחזורים, הסליחות, הקינות, התחינות או פמוטי-נרות, [קשה
להפיק פרנסה, כפי שאומרים, אפילו כוית]. מכאן שעלי להחזיק
עמי בעגלה ארבע-כנפות תוצרת פֿרָשֶׁט, טליתות מעשה דוברֶאָקְנֶה,
ציציות כפולות-שמונה, רצועות, שופרות, קמיעות לסוגיהם,
מוזות, שיני-זאב, ראשי-גור, נעלי-ילדים מבריקות, כיפות-ראש
ולפעמים גם חפצי נחושת ופלוז. מה עניין חפצי נחושת ופלוז אצל
ספרים — אינני יודע. הנה כך נהוג אצלנו, בדיוק כפי שמחבר
יהודי צריך לפעמים להיות גם קצת שדכן, ושמש פולני בבית-כנסת
זעיר צריך להחזיק דוכן-מרוח קטן, ואיש-קהל צריך לבשל דגים
לפעמים, בחגיגת-שמחה אצל הבריות הנאות, ואף להיות המלצר
להגישם, [כשם שאפילו רב בעיריה נאלץ להתפרנס מסחר-

שמרים. ולאחר כל הדברים האלה, אני נשבע לכם, אין לי פרוטה
אחת משלי.]
9 [ממש נס מן השמיים, שלמען סחר-ספרים כמו שלי אין צורך
לשכור חנות על כל אביוניה. די לי בעגלה כלשהי ובסוס כלשהו.
גם אם הסוס זקן ועורו מרופט, ואפילו אם הוא צולע במקצת
ובקושי משרך רגליו — לא נורא, אפשר להסתדר, מהיכא תיתי.
אין צורך לרוץ כריצת מרכבת-הדואר או לרדוף אחר הרוח בשדה.

- 37 חוץ רומל פֿיר איך נאָך מיט מיר בערשעטער טליתים.
- 38 ווי אַרזם.
- 39 אַזוי איז שוין ביי אונדז איינגעפֿירט ממה וכמה שנים.
- 40 מוז אַ מאָל אויך זיין אַ שדכן.
- 41 מוז דערביי דאָרט האַלטן אַ קליין שענקל.
- 42 ווי אַ סבאַרשטיק.
- 43 ווי עפעס אַ פֿיל-קודש מוז דאָס רוב זיך אַפֿגעבן מיט פֿליאַטקעס, פֿאַרקאַכן אַ מאָל אַ קאַשע, און ווי אַ
ליאַדע גבדיל מוז האָבן חלק אין דער טאַקע... נישט דאָס בין איך אויסן. יאַרנלאַנג בין איך אונטער-
וועגנס. איך פֿאַר אַרום אין גאַנץ פּוילן און בין דאָרט פֿול אין אַלע שטעט און שטעטלעך. מען קען מיר,
ברוך-השם, אומעטום ווי אַ בייזן שלינגער. איר וועט מיך דאָרט טרעפֿן שטייענדיק מיט מיין בידל דאָס
רוב לעבן ביה-מרש.

הנה, רק טוענים את העגלה, מכסים אותה בריעה, כאילו היתה זו מרכבה עם כילה, להבדיל, ויוצאים לדרך בשלום, בלי חיפזון, הלך וגרור. אין צורך בצלצולי פעמון. אפשר להסתפק בחריקת הגלגל. אין גם צורך להתאכסן באכסניות, ולהזמין חדרים מיוחדים עם כל המתרות. אפשר לגשת ישר אל בית-המדרש. העגלה תישאר בחצר בית-הכנסת, הסוס המותר יעמוד במקומו ויאכל מן התבן שבשק, הפרוש לפניו בין היצולים המורמים. אלא מאי? נערים פוחחים מתגנבים ומורטים מתוך זנבו שערות למיתרים? (גם זה אינו אסון. יהא הדבר דומה כאילו הוא נוהג לפי האופנה, כלומר בכלל בלי זנב. אלא מאי? צער בעלי חיים? אדרבה!) השלומיאל שלי ניצב לו בשלווה גמורה, אדיש מכול וכול, ולא אכפת לו מה קורה סביבו. לפעמים הוא משרבב את שפתו התחתונה, [מוציא קצה של לשון], ונדמה כאילו הוא צוחק בחשיפת שיניו. ממש כמו בן-אדם, להבדיל. קורה לפעמים, שאין לו מה לאכול. ואז הוא עומד לו שקוע בהרהורים, אוזניו זקורות, ומסתכל אל תוך הכילה. מבטו אל הספרים אומר — כך אפשר ממש להישבע — שהוא מבין בהם היטב, במוח-הסוסים שלו, ותופס ענין באמצעות כליו ולפי דרכו, ממש כמו למדן ממולח... אך אין זה מענייני.

10 [מילא, סידרתי, ברוך-השם, את סוסי בחצר בית-הכנסת, ובעצמי הריני נכנס ותופס מקום בבית-המדרש. ביום אני פורש לפני הקהל את הספרים על גבי השולחן הארוך ואכול-הזוהמה, העומד קרוב לכניסה ליד התנור, ובליה אני שוכב לי אפרקין על גבי אחד הספסלים, כאדם השרוי באחוזה-אביו, וישן שנת ישרים באין מפריע. והנה את כל אותו פירור של הנאה מהעולם-הזה, הכול מכול ובסך הכול אני מקבל חינוס איך-כסף, ובכבוד גדול!...

11 אם אמנם כך, אם כבר נטלתי על עצמי חיים של טלטולי-דרך, שוטטות ואורחות קבצנות, בכל זאת נשארת בעיניה הקושיה, איזה רוח נשא אותי אל הספרים דווקא? ומפני מה אני עדיין מחזיק ביד

געזונטערהייט. א גלעקל זאל קלינגן איז איבעריק, מען איז יוצא מיט א סקרפ פון די רעדער. איינשטיין אויף אכסניות אין באונדערער נומערן פאר זיך מיט דער פאמפע באדארף מען אויך נישט. פארפארט גלייך צום בית-מדרש. דאס וועגעלע בלייבט אויפן שול-הויף.] דאס אויסגעשפאנטע פערדל שטייט זיך, עסט 'שיטשקע', ארבע עס האט נאך, פון א לאנטער, אויסגעשפרייט צווישן די אריגעשטעלטע אין דער הויך האלאבליעס. איז וואס, יינגלעך פארגנבנען זיך און רייסן אים פונעם עק סטרונעס שטילערהייט? [איז אויך נישט קיין אומגליק. לאז זיך דאכטן, גאר אן א וויידל, מיט דער מאדע. איז וואס, א צער-בעלי-חיים? אדרבה!] מיין שלימול שטייט זיך גאנץ רויק, עס זאל דאס אים אנהויבן צו און. ער לאזט א מאל דערביי אראפהענגען די אונטערשטע ליפ, [ארויסשטעקנדיק א שפיץ צינגל], און עס דאכט זיך גאר, ער לאכט מיט די צייץ, גאר ווי להבדיל א מענטש. מאכט זיך א מאל, ער האט נישט וואס צו עסן, שטייט ער זיך פארטראכט מיט אריפגעשטעלטע אויערן, קוקנדיק אין ביידל, אויף די ספרים עפעס אזוי, אז מען וואלט געמעגט שווערן, ער פארשטייט דערינען זייער גוט מיט זיין פערדישן מוח און נעמט עס אויף זיינע פליס עפעס גאר ווי א טרייענער למדן... טאקע... נישט דאס בן אין ארסן.

10 [מילא איז פארזארגט, ברוך-השם, אויפן שול-הויף דאס פערדל, און אליין נעמט מען זיך א פלאץ אין בית-מדרש. ביי טאג צעליינט מען זיך דארט פארן עולם מיט ספרים אויפן לאנגן, פארשמאלצעוועטן טיש, וואס ביים ארינגאנג לעבן אויון, און ביי נאכט צעליינט מען זיך אליין אויף א באנק דארט, ווי ביים טאטן אין ווינהויז, און מע שלאפט אויף וואס די וועלט שטייט. און דאס דאזיקע גאנצע שטיקל עולם-הזה, ארום און ארום, האט איר עס אומזיסט בכבוד-גדול!...

11 אם פן, ארבע יאן אזוי, ארבע שלעפעניש, ארומוואגלעניש און קבצניש, איז דאך די קשיא, וועלכעס ושע גוט יאר האט מיך געטראגן צו ספרים? און וואס האלט איך מיר

44 מיין פערדל שטייט אויסגערייט מיט דעם פנים צום וואגן און עסט, ארבע ער האט נאך, שיטשקע פון אן אויסגעשפרייטן לאנטער, וואס איז צוגעבונדן פון איין זייט צו די קאולעס און פון דער אנדערער זייט צו ביידע אין דער הויך אריפגעשטעלטע האלאבליעס. יידישע קינדער פארגנבנען זיך שטילערהייט און רייסן געשמאק סטרונעס פון זיין עק, נעבען, און ער, שלימול, שטייט זיך גאנץ רויק —

45 און עס דאכט זיך גאר דענטסמאל, ער לאכט עפעס מיט די צייץ.
46 אז מאכט זיך א מאל.
47 און קוקט אין ביידל אויף די ספרים.
48 און נעמט עס אויף זיינע פליס אפער נאך פיל בעסער ווי אן אנדער בעלפער, מחילה.

עד-היום אין אזא מין סחורה? ס'איז מיר אפילו שווערלעך דערויף צו ענטפערן, נאך אן-ברירה...

12 רבותי, איך בין זיך מודה! א מין חולשה אזוינע האב איך פון קליינזייט אויף, נישט פאר ייזן געדאכט, וואס אויף זייער לשון הייסט עס: 'ליבשאפט צו דער נאטור', דאס הייסט צו אלצייגן, וואס וואקסט, וואס שפראצט, וואס לעבט, וואס געפינט זיך אין דער וועלט. עס ציט מיך, ציט, ניט פאר איין געזאגט געווארן. עס קריכט מיר א מאל אין קאפ א צאצקעלע, א שייין פנימל, א בילד, א געשטאלט — א גרעזעלע, א בייעלע, א רייעלע, א פייגעלע/סטייטש, סטייטש, וועט מען זאגן, ווי שעמט זיך עס נישט א ייד מיט א בארד, א ייד א נאך, א באווייבער, א טאטע פון קינדער, וואס באדארף בדרך-הטבע זיך זארגן... טראכטן, קלערן תכלית-זאכן, און גאר א חוץ דעם, ווי שעמט זיך נישט גלאט סתם א ייד אין זינען האבן נארישקייטן, נאטור-שמור, קונדיקע זאכן? אוי, איך ווייס, ווייס זייער גוט, אז אויגנס פאסט נישט פאר א יידן, נאך וואס זאל איך פארט טאן, אז דאס איז ביי מיר, לא-עליכס, אזא געבוירענער מיחוש, א יצר-הרע, וואס ציט מיך דערצו ווי א מאגנעט. און נאך ווען? עפעס ווי אויף צו להכעיס דווקא אין דער מיט באשעפטיקונג מיט עפעס ערנצעט, וויכטיקס, ווי מיט יידישקייט, א שטייגער, און מיט פרנסה-זאכן. אין דער מיט-ליקדוש-לבנה — שטעלט איך פאר בשעת אין רעכטן זאגעניש, שאקלעניש צווישן דעם עולם, טוט עס מיך א צי ארויף צום שיינעם, אויסגעשטרענגן בלויזען הימל מיט דער פארטראכטער, מרה-שחורהדיקע לבנה, מלא-חן, עס טראכט זיך, גאט ווייס וואס, עפעס ליכטיקע צורות, שיינע, ברענענדיקע, פארטראכטנדיקע אויגן, א זיפצעניש, געדיכטע צווייגהאפ-טיקע לינדן-בייער. און פרגעט מיך בחרם, וואס דאס מויל מינס בעבעט דאָרט אַווינס. יענער צו מיר: שלום-עליכס! און איך צו אים: לכה דודי לקראת כלה!... דאס גלייכן איז מיט דעם אחרון, מיט דעם לולב, מיט די הושענות, איך פארגעס די מיצווה, דעם 'לשם ייחוד', וואס דרייען: קודשא בריך הוא מיט דער שכינה אין דער זייט, מיר טוט הנאה ווי שייך, ווי פריש, ווי זיי שמעקן א מחיה. דער עניינצום תשליך גיין, אזא יידישע ערנצעט זאך, אפשאקלען זיך פון די עבירות, ווערט ביי מיר גאר א שיינער שפאציר. ביים זאגעניש דאָרט פארקוקן מיר זיך די אויגן אויפן טיך, אויפן גרינעם געמייזעכץ, וואס ציט זיך אים אויף יענער זייט העט-העט ווייט. און זע פאר מיר א לויפנדיק, מורמעליק וואסערל, שטאלץ-שווימענדיקע גענדז, עס ווייעט א ווינטל, עס שושקען זיך הויך-געוואקסענע 'טשערעט', עס שווענקט זיך, עס שפיגלט זיך א הושענא-ביימל, אַנבויגנדיק זיך מיט די צווייגלעך אין וואסער. לויטער איז דער הימל, די לופט פריש, א געטלעכע שטילקייט אין טאלן, בערגלעך און וועלדלעך ארום און ארום. עס ציט עפעס ביי דער נשמה, עס בענקט זיך, גלוסט זיך — אוי, רבונר-של-

סחורה ממין זה? אמנם קשה לי במקצת להשיב על קושיה זו, אך אין ברירה...

12 רבותי, הריני מודה ומתודה! חולשה יש לי כזאת, מאז ימי ילדותי, לא עליכם ולא על בני-ישראל, שבלשונם זה נקרא: 'האהבה אל הטבע', דייינו האהבה לכל מה שנובט, צומח, פורח, לכל מה שחי וקיים בעולם. אני נמשך, לבי נמשך, לא עליכם. עיני שופת לפעמים כמין צעצוע, פרצופון נחמד, תמונה, דמות — עשב, אילן, שיח-ורדים, כנף-רננים. הייחך, הייחך, יאמרו, כיצד אינו מתבייש יהודי בעל-זקן, יהודי נצרך, בעל לאשה, אב לילדים, שהיה צריך, כדרך הטבע, לדאוג... לחשוב, להתעמק בעניינים-של-תכלית. יתר על כן, כיצד אינו מתבייש יהודי פשוט, סתם יהודי, לתת את דעתו על הבלים ושטריות, טבע-שקבע, מעשי-קונדס? אוי, יודע אני, יודע גם יודע, שאין זה יאה ואין זה נאה ליהודי, וכי מה אעשה בכל זאת שזה אצלי, לא עליכם, מין מיחוש מלידה, מעין יצר-הרע, המושך אותי כמו אבן-שואבת. ועוד מתי? כמו להכעיס — דווקא אגב עיסוק במשהו רציני וחשוב, כגון יהדות, למשל, או ענייני-פרנסה. תוך כדי 'קידוש לבנה' — תארו בנפשכם, בעיצומה של התפילה והאמירה מתוך התכוונות הלב ובתנועות הגוף הנכונות, בקרב קהל-המתפללים, אני חש לפתע משיכה למעלה, אל השמיים הכחולים והיפים, זרועי הכוכבים, עם הלבנה העצובה, המהורהרת והאחוזה במרה-שחורה, והכול מלא חן. מתרוצצות בי מחשבות, אלוהים יודע מה, מעין צורות וזהרות-נוהרות, עיניים יפות, לזהרות, כאחוזות הרהורים, אנתות, לחשים, עצי-תירזה סבוכים, עתירי-ענפים. ושאלורנא אותי בנקיטת חפץ, מהו זה שפי קבךר ומשמיע עכשיו — ולא אדע להשיב. ההוא אלי: שלום עליכם! ואני אליו: לכה דודי לקראת כלה!... והוא הדין עם האחרון, עם הלולב, עם ההושענות. אני שוכח את המצווה, את ה'לשם ייחוד' שבו; קודשא-פרייך-הוא עם שכינה כאילו נדחים הצדה — ואני נהנה מיופים, מרעננות ומניחוח-ריחם המחיה-נפשות. עניין ההליכה 'לתשליך', עניין יהודי ורציני כל-כך, לענר ולהתנער מן העבירות, הופך אצלי לטיול יפה. תוך כדי אמירה נמשכות עיני להביט אל הנהר, אל האחו הירוק, המשתרע הרחק-הרחק מעבר לגדה השנייה. הריני רואה לפני פלגמים זורם ומשקשק, ברוזים גאי-צוואר שטים, רוח קלה נושבת, המוקף-ביות הגבהות מתלחשות, ערבה טובלת במים וכאילו משקיפה אל

בבואתה, בהרכינה את ענפיה לקראתם. השמיים בהירים, האוויר רענן, שלוות-אלוהים אופפת את העמקים, הגבעות והחורשות סביב. משהו צובט-מושך בנשמה, געגועים טמירים, מאוויים כמוסים — הוי, ריבונור-של-עולם! — בלי לדעת בעצמי אל מה... לטייל טיולים — אלה הם חיי. בשדה, בחורש, הריני אדם אחר מאשר בעיר. אני בן-חורין, משוחרר מן העול. מה לי אשה, מה לי ילד, מה לי יהודי, מה לי דאגה? אני שואב נחת-רוח, מתמוגג מרוב תענוג למראה מעשי התולדה של הבורא, מתמסר בכל חושי וכאילו טובע בתוך עולמו היפה של הקדוש-ברוך-הוא!...

13 הנה היצר הרע הזה, לא עליכם, בני-ישראל, היה הומה ומהמה בתוכי: מגדל! סתר-הספרים — הוא-הוא ההולם אותך בדיוק. משפן אפוא בעבט אפילו את מעט התכשירים של אשתך, קנה לך סוס ועגלה, מלא אותה בספרים, וצא אל העולם. כן תרוויח, לא תרוויח — היינו הך, העיקר הוא בנסיעה, בהנאה שתהיה לך משוט בארץ ומהתהלך בה, מן ההתבוננות בדרך לכל מיני דברים רבי-עניין. אגב הנסיעה בדרך התפרקד לך בעגלתך כמו מלך, והתבונן לכל פרט קטן ממעשי האל המופלאים ויצוריו, בהרים ובגיאיות, בשדות וביערות. הסוס יגרור את רגליו לאט-לאט, ואתה תפקח עיניך, תביט ותביט. כך בדרך. ובבואך אל עיירות, אל ערים, התבונן-נא אל היהדים למיניהם, אל דמויות נאות, בריות יפות, ברנשים משונים, נפשות לסוגיהן, גבות עקומים, אפים סולדים, אל ארוכי-ידיים עם אצבעות דביקות, כאלה וכאלה, מן הנוסח הישן והחדש. תוכל לחבר עליהם מעשיות, לספר כהנה וכהנה.

14 כלום ירדתם לסוף דעתי, ילדי ישראל?
15 ועתה, לאחר נדידה בעולם במשך זמן לא-מוטע, שוב חוזר ומהמהם בתוכי היצר הרע. קח, הוא מהמה, את הסיפורים שיש לך לספר על היהודים, מכל אותה התקופה שאתה מתגלגל ביניהם, והבא אותם לדפוס! אין דבר, מן הראוי שיקשיבו, זה לא יזיק להם, חלילה!

16 טא! — נמלכתי בלבי — מהיכא חיתי, יהיה כדבריו.
17 נדמה, כבר אמרתי את הכול, ויצאתי ידי חובתי. מכל-מקום — אינני אלא בן-אדם. אפשר ששכחתי דבר-מה. אם אנכר בו, הריני מבטיח, בלי-נדר, שלא אחמיץ לספרו באחד מספרי הבאים. יתר על כן, אם מישוהו תדחק שנתו וירצה דווקא מיד לדעת 'כל דבר

שורשי, הרי הוא רשאי להטריח את עצמו ולכתוב אלי. הוא יקבל מידי תשובה ברורה ובמהרה.
18 כתובתי היא: מְגִדְלִי יוֹדְלוֹיִצ'וּ מוֹכְרוֹ סְפָרִימוֹ אוֹב גוֹרְדִי צְבִיעֵצ'יצוּ.¹ את התואר 'גוספודינו יקריו'² אין צורך להוסיף. [אין דבר], מי שצריך לדעת — ידע בלא-רעה.³

(1) למגדלי יודל'קיץ' מוכר הספרים בעיר צביעצ'יץ.
(2) לאדון היהודי.
(3) בנוסח 1879 יש פיסקה, שהושמטה להלן. הו לשונה: 'הסו, הסו רבותי עיקר שכחתי. טוב, בחיי, שנוכרתי בזמן. מנהגם של סופרינו היהודים הוא, כידוע, להכניס את נשותיהם, הצנועות החסרות, אל ספריהם ולפרש בשמותיהן, או לפחות לצייץ אותן באמצעות תחבולה בראשי-תיבות, וכן להלל ולשבח את טוב-לבן ואת טוהר-אמונתן ואדיקותן. ובכן, בוודאי תרצו לדעת, לפחות, מה שמה של רעייתי. הצדק אתכם. הסו, שמה ינטה?'

עולם! — אליין נישט צו וויסן וואָס... שפאָצירן גיין איז מיין לעבן. אויפֿן פעלד, אין וואַלד בין איך גאָר ניט דער, וואָס אין שטאַט, כּיבין פֿרײַ, אויסגעטאַן פֿון יאָך. וואָס מיר ווייב, וואָס מיר קינד, וואָס מיר ייד, וואָס מיר זאָרג? איך שעפּ נחת, גיי אויס פֿאַר תענוג פֿונעם אייבערשטנס ווערק, גיב מיך איבער מיט אַלע חושים און ווער ווי דערטרונקען אין גאַטס וועלט דער שיינער!...

13 אַט דער יצר-הרע, נישט פֿאַר אייך געדאַכט, ייִדישע קינדער, ער האָט עס אין מיר געבוירטשעט: מעגדל! דער האַנדל מיט ספֿרים איז פֿאַר דיר ווי אַנגעמאַסטן. פֿאַרזען באַרד אַ משפּח, דעם ווייבס ביסל צירונג, קויף אַ פֿערד-און-וועגעלע, פּאַק עס מיט ספֿרים און לאָז זיך אין דער וועלט. יא פֿאַרדינען, נישט פֿאַרדינען — אַלץ איינס, דער עיקר איז דאָס אַרומפֿאַרן, דאָס פֿאַרגעניגן וואָס דו וועסט האָבן פֿונעם אָנווען זיך, אַנהערן זיך אונטערעוועגס שיינע זאַכן. פֿאַרנדיק אין וועג וועסטו זיך ליגן צעלייגט ווי אַ מלך ביי דיר אויפֿן וואָגן און צוקוקן זיך איטלעכס פּיצל פֿון גאַטס קונציק שיינע ווערק און זיינע באַשעפֿענישן. אויף בערג און טאַלן, אויף פֿעלדער און וועלדער. דאָס פֿערדעלע וועט זיך שלעפּן פּאַמעלעכן-פּאַמעלעכן און דו וועסט זיך קוקן-קוקן. אַזוי — אין וועג, און קומענדיק אין שטעטלעך, אין שטעט, וועסטו אָנקוקן מיני יידן, שיינע צורות, פֿינע-בריות, מאַדנע פּאַרשוינען, אַלערליי נפֿשות, געקרימטע רוקנס, פֿאַרריסענע נעזער, לאַנג-הענטיקע, קלעפּיק-פֿינגערדיקע, אַזוינע און אַזוינע פֿונעם אַלטן און נייעם שניט. וועסט האָבן פֿון זיי צו דערציילן מעשיות; צו זינגען און צו זאַגן.

14 היינט פֿאַרשטייט איר שוין, ייִדישע קינדער?
15 אַצינד, נאָך אַ היפשע צייט אַרומפֿאַרן אין דער וועלט, בורטשעט אין מיר ווייטער דער יצר-הרע. נעם — בורטשעט ער — נעם דרוק אָפּ מעשיות וואָס דו האָסט צו דערציילן פֿון יידן פֿאַר דער גאַנצער צייט אַרומשלאָנדערעווען דיינס צווישן זיי! נישקשה, זיי מעגן הערן, דאָס וועט זיי חלילה ניט שאַטן!

16 טא! — האָב איך מיך באַטראַכט — מהיכא-חיתי, לאָז זיך אַזוי.
17 דאַכט זיך, אַלצדינג אַפּגעזאָגט און יוצא⁴⁹. איבעריקנס, בין איך דאָך נישט מער ווי אַ מענטש. אַפֿשר האָב איך עפעס פֿאַרגעסן. וועל איך, דערמאָנענדיק זיך, עס אַרױס-

49 דאַכט זיך. איך האָב שוין מיינס יוצא געווען, אַלצדינג אייך אַפּגעזאָגט, און מעג שוין אָנהויבן מיין סיפור-המעשה.

זאַגן, בלי-נדר, אין איינעם פֿון מיינע שפּעטערדיקע ביכלעך⁵⁰. און ווייטער, אויב עמעצער וועט קיין צייט נישט האָבן באַלד טאַקע וועלן וויסן 'כל-דבר-שורשי'⁵¹, מעג ער זיך מטריח זיין מיר שרייבן, וועט ער אין גיכן פֿון מיר באַקומען אַ קלאַרע תּשובֿה⁵².
18 מײַ אַדרעס איז: מעגדעליו יודעלעוויטשו מוכערו ספֿאַרעמו אוּוּ גאַראַדי צְבִיעֵטשיצו. דעם טיטל 'גאָספּאָדינו יעוורעי' באַדאַרף מען נישט שרייבן. [נישקשה], מען וועט אַזוי אויך וויסן⁵³.

50 מעגט איר מיר זיכער גלייבן, אויף מיין וואָרט, אַז ווי באַלד איך וועל מיך נאָך דערמאָנען, וועל איך עס גאַנץ געוויס צושטעלן אין איינע פֿון מיינע מעשיות, וואָס איך האָב בדעה מיט גאַטס כּח איינע נאָך דער אַנדערער אַפּצוהרוקן.

51 פּל-שורשי-דבר, איטלעכס פּיצעלע.
52 מעג ער זיך מטריח זיין צו מיר צו שרייבן און וועט באַקומען פֿון מיר אין גיכן אַ קלאַרע תּשובֿה. שאַט, שאַט, רבּוחים! עיקר שכחתי. גוט, כּלעבן, וואָס איך האָב מיך ביי צייטנס אַרומגעקוקט. דער מנהג פֿון אונזערע ייִדישע מחברים איז, ווי איטלעכן איז באַקאַנט, אַרײַנצושטעלן זייערע ווייבער, די צנועות, אין זייערע ספֿרים בפּירוש מיט די נעמען, אַדער מיט אַ המצאהלע דורך ראַשי-תיבות און אַפּצולויבן אין טאַג אַרײַן זייער גוטסקייט און פֿרומקייט. בכּן, וועט איר דאָך אַוודאי וועלן וויסן לכול-הפּחות ווי מיין ווייב הייסט, און וועט טאַקע זיין זייער גערעכט. שאַט, זי הייסט יענטע!